

Monika Kotowska

Zagrożenie zjawiskiem korupcji ze strony członków zorganizowanych grup przestępczych z perspektywy funkcjonariuszy Służby Więziennej

---

Studia Prawnoustrojowe nr 27, 139-151

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Monika Kotowska

Katedra Kryminologii i Polityki Kryminalnej

Wydział Prawa i Administracji UWM

Zagrożenie zjawiskiem korupcji ze strony członków zorganizowanych grup przestępczych z perspektywy funkcjonariuszy Służby Więziennej

Wprowadzenie w problematykę korupcji

Pod koniec lat 90. XX wieku korupcja¹ zaczęła być postrzegana w Polsce jako zagrożenie społeczne, polityczne i ekonomiczne. Z czasem problem zaczął się pogłębiać. Badania prowadzone przez OBOP² wykazały, że wśród jedenastu najważniejszych problemów społecznych korupcja plasuje się na miejscu piątym, czyli w opinii respondentów stanowi poważniejsze zagrożenie niż brak bezpieczeństwa na drogach, przestępczość pospolita, bezdomność, przemoc domowa, zanieczyszczenie środowiska. Co istotne, osoby legitymujące się wyższym wykształceniem oraz uczące się (a więc wykazujące się większą świadomością społeczną) wskazały, że korupcja jest trzecim co do ważności problemem społecznym, zaraz po bezrobociu i biedzie.

Rozpatrując korupcję z perspektywy zjawiska społecznego, można stwierdzić, że jest ona pochodną zmieniającego się obrazu człowieka. Brunon Hołyst wskazuje, że „człowiek współczesny to tzw. *homo econominen* – człowiek ekonomiczny, kierujący się tylko motywacją ekonomiczno-finansową, dążący wyłącznie do największego zysku. W procesie wychowawczym w wielu dziedzinach zanika aksjologia,

---

¹ Zgodnie z art. 1 ust. 3 ustawy z dn. 9 czerwca 2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (Dz.U. nr 104, poz. 708 z późn. zm.) korupcją jest obiecywanie, proponowanie, wręczanie, żądanie, przyjmowanie przez jakąkolwiek osobę, bezpośrednio lub pośrednio, jakiegokolwiek nienależnej korzyści majątkowej, osobistej innej, dla niej samej lub jakiegokolwiek innej osoby, lub przyjmowanie propozycji lub obietnicy takich korzyści w zamian za działanie lub zaniechanie działania w wykonywaniu funkcji publicznej lub w toku działalności gospodarczej.

² Badania przeprowadzono na reprezentatywnej, ogólnopolskiej losowej próbie 1000 osób w wieku 15 lat i powyżej w kwietniu 2010 r. Więcej na temat celu, zakresu i wyników badań w: A. Siemaszko, B. Gruszczyńska, M. Marczewski, P. Ostaszewski, *Społeczna percepcja zagrożeń korupcyjnych w Polsce*, [w:] J. Kosiński, K. Krak, A. Koman (red.), *Korupcja i antykorupcja. Wybrane zagadnienia. Część III*, Warszawa 2012, s. 15 i n.

a system wartości jest określany przez pryzmat pieniądza”³. „Rynkowość” korupcji oznacza, że cena korupcyjnych transakcji jest wypadkową podaży i popytu na określone dobra. Stronami transakcji korupcyjnej kieruje zazwyczaj motywacja osiągnięcia maksymalnych osobistych korzyści i wspólne dążenie do zminimalizowania ryzyka, że zawarta transakcja korupcyjna zostanie ujawniona⁴.

Korupcja występująca w strukturach administracji publicznej jest zwykle wiązana ze świadomym omijaniem bądź łamaniem prawa przez funkcjonariuszy publicznych i polega na przyjmowaniu przez osoby upoważnione do załatwiania określonych spraw korzyści majątkowych w zamian za rozstrzygnięcie danej sprawy w oczekiwany przez korumpującego sposób. W szerszym rozumieniu zjawisko to można scharakteryzować jako taką nieprawidłowość w działaniu danej instytucji, która polega na przedkładaniu interesu prywatnego (występującego w imieniu tej instytucji funkcjonariusza lub podmiotu, z którym łączą go określone relacje) nad interes tej instytucji (interes publiczny). Takie praktyki zazwyczaj wiążą się z nierównym traktowaniem obywateli poprzez nieuzasadnione uprzywilejowanie jednych podmiotów kosztem innych⁵.

Istnieją jednak sytuacje, kiedy zjawisko korupcji może naruszać nie tylko konstytucyjną zasadę równości, ale również bezpieczeństwo poszczególnych instytucji państwowych, a nawet godzić w życie lub zdrowie obywateli. Z powyższymi zagrożeniami można spotkać się wówczas, kiedy dotyczy ono przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości, organów ścigania lub służb powołanych do ochrony bezpieczeństwa publicznego. Do takich służb zaliczyć można funkcjonariuszy Służby Więziennej⁶.

Z badań opinii publicznej wynika, że spośród przedstawicieli służb mundurowych, to właśnie więźniacy są uważani za grupę najmniej zagrożoną zjawiskiem korupcji. Odpowiadając na pytanie, która ze służb mundurowych jest najbardziej zagrożona korupcją, respondenci wyrazili opinię, że łapownictwo występuje najczęściej w gronie policjantów (48% wskazań), rzadziej strażników miejskich (41%), celników i strażników granicznych (39%), a najrzadziej wśród strażników więziennych (32%). Jednak zdaniem autorów wyniki badań dotyczące ostatniej grupy zawodowej mają związek z niewielką stycznością z jej przedstawicielami⁷. Pomimo że w ostatnich latach zakłady karne coraz bardziej „otwierają się” na świat zewnętrzny, to dla większości obywateli, którzy ze światem penitencjarnym nie mieli bezpośredniego kontaktu, pozostaje on wciąż nieznany.

³ B. Hołyst, *Uwagi kryminologiczne na temat korupcji*, [w:] *I Międzynarodowa konferencja antykorupcyjna (Warszawa, 9 grudnia 2010). Materiały pokonferencyjne*, Warszawa 2011, s. 12.

⁴ *Ibidem*, s. 14.

⁵ A. Wierzbica, *Analiza obowiązujących przepisów antykorupcyjnych z wykazaniem mankamentów prawnych*, [w:] J. Kosiński, K. Krak, A. Koman (red.), *Korupcja i antykorupcja. Wybrane zagadnienia. Część I*, Warszawa 2012, s. 59–62 i literatura tam cytowana.

⁶ Zgodnie z treścią art. 115 § 13 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. nr 88, poz. 553 z późn. zm.) ustawodawca zalicza funkcjonariuszy Służby Więziennej do kategorii funkcjonariuszy publicznych.

⁷ A. Siemaszko, B. Gruszczyńska, M. Marczewski, P. Ostaszewski, *op. cit.*, s. 22.

Członkowie zorganizowanych grup przestępczych w przestrzeni penitencjarnej

W literaturze wskazuje się, że osoby funkcjonujące w zorganizowanych grupach przestępczych posiadają szerokie możliwości w zakresie korumpowania urzędników państwowych, organów ścigania, przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości oraz poszczególnych służb, w tym również Służby Więziennej⁸. W niektórych działających w latach 90. XX wieku strukturach zorganizowanych grup przestępczych powoływano nawet specjalne komórki, których zadaniem było właściwe rozpoznanie podatności na korupcję określonego funkcjonariusza publicznego. Analizowano jego sytuację materialną i rodzinną, słabości i nawyki, by w odpowiednim czasie złożyć mu propozycję korupcyjną, a w razie odmowy posłużyć się szantażem⁹.

Pobyt w zakładzie karnym członków zorganizowanej grupy przestępczej powinien doprowadzić do jej rozbitcia, jednak nie zawsze to się udaje. Jednym z podstawowych wymogów rozbitcia grupy jest uniemożliwienie jej członkom kontaktowania się pomiędzy sobą, a więc doprowadzenie do ich całkowitego wzajemnego odizolowania. Istotne znaczenie w tym kontekście ma fakt, że skazanych na podstawie art. 258 k.k. osadza się w zakładzie karnym typu zamkniętego, w warunkach zapewniających wzmoczoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwa zakładu, chyba że szczególne okoliczności przemawiają przeciwko takiemu osadzeniu¹⁰.

Prawomocnie skazani członkowie zorganizowanych grup przestępczych ze statystycznego punktu widzenia nie są szczególnie liczną grupą. Dodatkowo należy zwrócić uwagę, że na przestrzeni ostatnich lat liczba ta się zmniejszyła. W 2007 r. w zakładach karnych w Polsce przebywały 523 osoby prawomocnie skazane za udział w zorganizowanych grupach przestępczych, w 2008 r. ich liczba zmniejszyła się do 440, w 2009 r. przebywało w jednostkach penitencjarnych 448 takich skazanych, w 2010 r. – 421, a w 2011 r. – 438 osób. Zgodnie ze statystyką za 2013 r., w jednostkach penitencjarnych odbywa obecnie karę pozbawienia wolności 385 osób prawomocnie skazanych na podstawie art. 258 k.k.¹¹ Jest to więc kategoria

⁸ W. Knapp, *Członkowie zorganizowanych grup przestępczych w więzieniu*, [w:] T. Bulenda, W. Knap, Z. Lasocik (red.), *Więziennictwo na początku XXI wieku*, Warszawa 2007, s. 234.

⁹ Taka komórka miała funkcjonować m.in. w grupie Janusza T. „Krakowiaka”, w której wyselekcjonowane osoby miały za zadanie m.in. docierać do pracowników sądów, policji, prokuratury i zakładów karnych. Podobna komórka według organów ścigania działała w łódzkiej grupie Tadeusza M. „Materaca” – była odpowiedzialna za szukanie i rozpoznawanie „słabych punktów” osób, którym potem składano odpowiednie propozycje korupcyjne. Analogicznych mechanizmów można doszukać się w działaniu niektórych grup na terenie Trójmiasta. Szerzej: W. Kowalski, *Zagrożenia ze strony przestępczości zorganizowanej dla organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, ze szczególnym uwzględnieniem służby więziennej*, [w:] B. Hołyst, W. Ambrozik, P. Stępiak (red.), *Więziennictwo. Nowe wyzwania*, Warszawa – Poznań – Kalisz 2001, s. 469 i n.

¹⁰ Por: art. 88 § 3, 4 i 5a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. nr 90, poz. 557 z późn. zm.).

¹¹ Statystyka umieszczona na stronie: <<http://sw.gov.pl/pl/o-sluzbie-wieziennej/statystyka/statystyka-roczna/>> (dostęp: 14.07.2014).

w populacji więziennej nieliczna – ok. 3% ogółu¹². Jednak w przypadku członków zorganizowanych grup przestępczych problem ma podłoże jakościowe, a nie ilościowe, ponieważ już sam fakt ich obecności w miejscu odbycia kary może stwarzać wiele zagrożeń. Grażyna Szczygieł wskazuje, że pojawienie się w jednostkach penitencjarnych osób związanych z przestępczością zorganizowaną spowodowało zmiany norm i wartości w życiu więziennym oraz liczne zagrożenia dla procesu wykonywania kary, skazanych oraz wykonywania pracy przez więźniaków¹³.

Z opublikowanych w literaturze przedmiotu wyników badań prowadzonych z udziałem funkcjonariuszy Służby Więziennej¹⁴ wynika, że dostrzegają oni zagrożenia ze strony członków zorganizowanych grup przestępczych, przy czym na korupcję wskazało ponad 40% badanych. Co ciekawe, dla tej grupy zawodowej korupcja ze strony członków zorganizowanych grup przestępczych stanowiła większe zagrożenie niż szantaż, zastraszanie, agresja, pobicia i fałszywe oskarżenia. Nie są to obawy bezpodstawne. W literaturze przedmiotu opisane są przypadki wykrytych spraw korupcyjnych, takich jak: dostarczanie przez funkcjonariuszy osadzonym telefonów komórkowych, alkoholu lub umożliwianie bezpośrednich kontaktów między osadzonymi wywodzącymi się ze środowiska przestępczości zorganizowanej bądź udzielanie im pomocy w niedozwolonych kontaktach ze światem zewnętrznym¹⁵, co może świadczyć o tym, że niejednokrotnie oferty korupcyjne trafiają na podatny grunt. Jednak zarejestrowane przez Centralny Zarząd Służby Więziennej przypadki korupcji można określić jako incydentalne. W ostatnich latach ich statystyka waha się pomiędzy 5–8 przypadkami w skali jednego roku¹⁶. Operując taką statystyką, nie ma wątpliwości, że musi występować zjawisko „ciemnej liczby”, gdyż jest to przestępstwo, w którym kooperuje sprawca i ofiara, więc żadnej ze stron nie zależy na tym, aby zostało ono ujawnione.

Zagrożenie korupcją w opinii funkcjonariuszy Służby Więziennej

Korupcja niewątpliwie może stanowić dla więźniaków istotne zagrożenie, celowe zatem wydaje się spojrzenie na ten problem z ich perspektywy. Celem przeprowadzonych badań było więc poznanie opinii funkcjonariuszy Służby Więziennej

¹² Szerzej: E. Januszkiewicz, M. Januszkiewicz, *Zagrożenia wynikające z obecności w izolacji penitencjarniej osadzonych związanych z przestępczością zorganizowaną*, [w:] K. Laskowska (red.), *Oblicza współczesnej przestępczości zorganizowanej*, Białystok 2014, s. 87 i n.

¹³ G.B. Szczygieł, *Skazani – członkowie grup przestępczych w ocenie funkcjonariuszy Służby Więziennej*, „Archiwum Kryminologii” 2007–2008, t. XXIX–XXX, s. 730.

¹⁴ Szerzej patrz: G. Szczygieł, *Zagrożenia ze strony skazanych za przestępstwa popełnione w zorganizowanych grupach w ocenie funkcjonariuszy Służby Więziennej (wstępne wyniki badań)*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2006, nr 50, s. 31–39.

¹⁵ E.W. Pływaczewski, G.B. Szczygieł, *Zachowania korupcyjne osadzonych (wstępne wyniki badań)*, „Archiwum Kryminologii” 2005–2006, t. XXVII, s. 301.

¹⁶ S. Pich, I. Wesołowska-Krzysztofek, *Zanim będzie za późno. Zjawisko korupcji w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej*, Kalisz 2008, s. 39.

na temat zagrożenia zjawiskiem korupcji w związku z pełnionymi przez nich obowiązkami służbowymi. Badanie przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego. Jako narzędzie badawcze wykorzystano sporządzony na potrzeby badań autorski kwestionariusz ankiety. Część pytań w nim zawartych miało charakter otwarty, a część zamknięty.

Badania dotyczące zagrożenia zjawiskiem korupcji w ocenie funkcjonariuszy Służby Więziennej zostały przeprowadzone w lipcu 2013 r. na terenie dwóch jednostek penitencjarnych w okręgu olsztyńskim: Zakładu Karnego w Barczewie oraz Aresztu Śledczego w Ostródzie. W tych jednostkach w trakcie badań oraz w okresie poprzedzającym badania odbywały karę pozbawienia wolności osoby skazane za udział w zorganizowanych grupach przestępczych. W jednej karę pozbawienia wolności odbywali mężczyźni, zaś w drugiej kobiety. O wypełnienie ankiet zostali poproszeni wszyscy pracownicy, którzy w dniu badań pełnili służbę. Kwestionariusz ankiety wypełniło 66 osób zatrudnionych na terenie objętym badaniem – 50 mężczyzn (76% badanych) i 16 kobiet (24% badanych). Tak duża przewaga osób płci męskiej wynika z faktu, że we wszystkich jednostkach SW mężczyźni stanowią przeważającą część zatrudnionych¹⁷.

Respondentów w pierwszej kolejności poproszono o określenie wieku, rodzaju pełnionego stanowiska i stażu pracy. Wśród badanych dominowali ludzie młodzi: 56% pracowników SW reprezentowało przedział wiekowy 25–36 lat, 39% było w wieku 37–47 lat, a jedynie 3% należało do najstarszej grupy wiekowej – 48–58 lat. Podobnie kształtowała się sytuacja, jeśli chodzi o staż pracy. Dominującą grupą okazali się badani legitymujący się stażem zawodowym stosunkowo niskim – do 10 lat pracy w SW, 26 osób wykazało się stażem służbowym pomiędzy 6–10 lat, 19 osób pracowało w SW 5 lub mniej lat. Stażem 11–15-letnim legitymowało się 15 badanych, 5 osób przepracowało w służbie 16–20 lat. Tylko 1 osoba zadeklarowała, że pracuje w SW 21 lub więcej lat.

W dalszej kolejności respondenci określili, jakie zajmują stanowisko służbowe. Jest to o tyle istotne, że w literaturze wskazuje się, iż zagrożone korupcją są przede wszystkim osoby pracujące w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi, tj. oddziałowi, wychowawcy i służba zdrowia¹⁸. Na marginesie należy zauważyć, że wynik badania nie odzwierciedla struktury zatrudnienia na poszczególnych stanowiskach w badanych jednostkach penitencjarnych, a świadczy jedynie o tym, że przedstawiciele pewnych grup zawodowych SW częściej wyrażali zgodę na wypełnienie ankiety niż inne. Tak było w przypadku psychologów i kadry kierowniczej obu jednostek penitencjarnych: wszystkie osoby pełniące służbę w dniu badania zadeklarowały zgodę na wypełnienie ankiet. Brak zgody na badanie wyrażali najczęściej przedsta-

---

¹⁷ Statystyka penitencjarna wskazuje, że kobiety funkcjonariuszki stanowią niewiele ponad 16% pracowników Służby Więziennej. Więcej [online] <www.sw.gov.pl/pl/aktualnosci/aktualnosci-sluzby-wieziennej/news,20,kobiety-w-sluzbie-wieziennej.html> (dostęp: 12.07.2014).

¹⁸ W. Kowalski, *Zagrożenia ze strony przestępczości zorganizowanej...*, s. 471.

wiciele działu ochrony, stąd jest to niewielka grupa badawcza, mimo że jest to najliczniejsza grupa zawodowa w każdej jednostce penitencjarnej.

Tabela 1

Stanowisko służbowe badanych

Stanowisko służbowe	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
Oddziałowy	19	28,78	18	36	1	6,25
Wychowawca	17	25,75	12	24	5	31,25
Pracownik ochrony	6	12	6	12	0	0
Kadra kierownicza	11	16,6	8	16	3	18,75
Psycholog	5	7,57	1	2	4	25
Służba zdrowia	5	7,57	1	2	4	25
Brak odpowiedzi	3	4,54	3	6	2	12,5

Źródło: badania własne.

Jak wynika z powyższego zestawienia, przeważająca część badanych w swojej codziennej pracy ma do czynienia z osadzonymi. Jako że zagrożenie korupcją łączy się zwykle ze skazanymi wywodzącymi się ze zorganizowanych grup przestępczych, respondentów zapytano, czy ich zdaniem w ostatnich pięciu latach zwiększyła się liczba skazanych wywodzących się ze zorganizowanych grup przestępczych.

Tabela 2

Opinia respondentów na temat liczby osób odbywających karę pozbawienia wolności w związku z udziałem w zorganizowanych grupach przestępczych

Czy Pani/Pana zdaniem w ciągu ostatnich 5 lat zwiększyła się liczba skazanych za udział w zorganizowanych grupach przestępczych?	Liczba	Proc
Tak	16	24,5
Nie	30	45,5
Nie mam zdania na ten temat	9	13,6
Nie mam wiedzy na ten temat	11	16,6

Źródło: badania własne.

W przeważającej części respondenci, opierając się na swoim doświadczeniu zawodowym, twierdzili, że liczba skazanych na podstawie art. 258 k.k. w ostatnich pięciu latach nie zwiększyła się. Ta tendencja znajduje odzwierciedlenie również w statystyce sporządzanej przez Centralny Zarząd Służby Więziennej.

W dalszej kolejności funkcjonariuszy zapytano, czy osoby skazane za udział w zorganizowanych grupach przestępczych wyróżniają się na tle innych skazanych. Większość respondentów odpowiedziała na to pytanie twierdząco.

Tabela 3

Wyróżnianie się osób skazanych za udział w zorganizowanych grupach przestępczych na tle innych skazanych

Czy Pani/Pana zdaniem osoby funkcjonujące w zorganizowanych grupach przestępczych wyróżniają się na tle innych skazanych?	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
Tak	48	73	38	76	10	62,5
Nie	11	17	10	20	1	6
Nie mam zdania na ten temat	5	8	1	2	4	25
Nie mam wiedzy na ten temat	2	3	1	2	1	6

Źródło: badania własne.

Respondenci, którzy na powyższe pytanie odpowiedzieli twierdząco, poproszeni zostali o wskazanie, czym wyróżniają się członkowie zorganizowanych grup przestępczych. Było to pytanie otwarte, na które badani mogli udzielić więcej niż jednej odpowiedzi. Większość funkcjonariuszy wskazywała więcej niż jedną cechę wyróżniającą sprawców działających w zorganizowanych grupach przestępczych od innych skazanych. Według funkcjonariuszy osoby takie wyróżniają się przede wszystkim dobrą sytuacją materialną (41 wskazań) i pozycją w zakładzie karnym (25 wskazań)¹⁹. Wykazują się również pewnością siebie (4 wskazania), pozornie wzorowym, dobrym, regulaminowym zachowaniem, bezkonfliktowością (4 wskazania) oraz zwiększoną częstotliwością kontaktów ze światem zewnętrznym (2 wskazania). Członkowie zorganizowanych grup przestępczych w ocenie pojedynczych funkcjonariuszy są: inteligentniejsi od innych osadzonych, dominują w środowisku osadzonych, wyróżniają się kulturą osobistą, silniejszą osobowością, sposobem ubierania się i znajomościami. Sytuacja materialna skazanych ze zorganizowanych grup zwracała uwagę przede wszystkim pracowników działu ochrony i oddziałowych. Na cechy charakteru, osobowość i zachowanie skazanych zwracali uwagę przede wszystkim wychowawcy, psychologzy i kadra kierownicza.

W dalszej kolejności funkcjonariuszy zapytano, czy ich zdaniem korupcja ze strony skazanych na podstawie art. 258 k.k. jest obecnie zjawiskiem, które zagraża Służbie Więziennej.

¹⁹ Na takie cechy wskazywali również inni badacze tej problematyki. Szerzej: E. Pobłocki, W. Kowalski, *Osadzeni sprawiający trudności wychowawcze wywodzący się ze środowiska przestępczości zorganizowanej*, [w:] B. Hołyst, S. Redo (red.), *Problemy więziennictwa u progu XXI w. I Polski Kongres Penitencjarny*, Kalisz 1996, s. 442.

Tabela 4

Zagrożenie korupcją ze strony skazanych na podstawie art. 258 k.k.

Czy korupcja ze strony osób skazanych na podstawie art. 258 k.k. jest obecnie zjawiskiem które zagraża Służbie Więziennej?	Liczba	Procent
Tak – zagraża bezpieczeństwu w zakładach karnych	18	27
Tak – zagraża funkcjonowaniu innych skazanych	10	15
Tak – stanowi zagrożenie bezpieczeństwa dla pracowników SW	19	29
Korupcja nie jest zjawiskiem zagrażającym więziennictwu	11	17
Nie mam zdania na ten temat	8	12

Źródło: badania własne.

Z powyższego wynika, że w percepcji znacznej części pracowników Służby Więziennej korupcja ze strony członków zorganizowanych grup przestępczych jest zagrożeniem, przy czym dotyczy ono głównie bezpieczeństwa pracowników SW oraz jednostki penitencjarnej, w której funkcjonariusze byli zatrudnieni.

Następnie badanych zapytano o to, czy funkcjonując w służbie spotkali się ze zjawiskiem korupcji, a jeśli tak, to czy mieli z nim do czynienia pośrednio czy też osobiście.

Tabela 5

Styczeńność z korupcją w pracy zawodowej funkcjonariuszy Służby Więziennej

Czy spotkał się Pan/Pani ze zjawiskiem korupcji w czasie swojej pracy zawodowej w SW?	Liczba	Procent
Tak – zetknąłem się osobiście w trakcie swojej pracy zawodowej z tym zjawiskiem	10	15
Słyszałem od współpracowników o sytuacjach korupcyjnych, ale nie zetknąłem się z nimi osobiście	25	38
Nie spotkałem się z tym zjawiskiem ani nie słyszałem, aby zetknęli się z nim inni funkcjonariusze	30	45
Brak odpowiedzi	1	2

Źródło: badania własne.

Jak widać, pomimo faktu dostrzegania niebezpieczeństwa związanego z korupcją, w deklarowanej większości (45%) badani nie spotkali się z nim w trakcie wykonywanych obowiązków służbowych ani nie słyszeli, by ich współpracownicy zetknęli się z takim problemem. Jednak niewiele mniejsza grupa (38% badanych) oceniła, że ich współpracownicy mieli bezpośredni kontakt ze zjawiskiem korupcji. Istotny wydaje się również fakt, że aż 15% badanych stwierdziło, że osobiście zetknęło się w trakcie wykonywania obowiązków ze zjawiskiem korupcji.

Osoby, które zadeklarowały że zetknęły się ze zjawiskiem korupcji, zostały poproszone o opisanie metod korumpowania funkcjonariuszy przez skazanych. Na to pytanie odpowiedziało tylko 9 badanych, w tym jedna osoba, która spotkała się

z tym zjawiskiem osobiście (mężczyzna, 25–36 lat, oddziałowy, staż pracy w SW 11–15 lat), Wpis brzmiał: „Zostawiam to dla siebie. Sposobów jest dużo”. Pozostałe osoby wskazywały przede wszystkim na wręczanie prezentów i/lub pieniędzy (5 wskazań). Z materiału ankietowego wynika, że dominuje mechanizm nazywany przez funkcjonariuszy metodą tzw. małych kroków, który zwykle wygląda podobnie. W pierwszej kolejności skazany pyta pracownika, czy mogą porozmawiać prywatnie, stara się najbardziej zbliżyć do funkcjonariusza i nawiązać z nim poufale relacje. Jeśli funkcjonariusz na to przystaje, proszony jest o załatwienie drobnej sprawy, przysługi, wyrażanie zgody na odstępstwa od regulaminu. Z czasem żądania stają się coraz poważniejsze („prośba o wystąpienie o warunkowe zwolnienie”, „prośba o zaświadczenie o złym stanie zdrowia, leczeniu na wolności, wizytach u specjalistów na wolności”) i finalnie doprowadzają do tego, że pracownik albo postępuje zgodnie z żądaniem skazanego i uzyskuje z tego tytułu korzyści materialne, albo staje się ofiarą szantażu. Jedna z badanych osób (kobieta, 25–36 lat, psycholog, staż służby 6–10 lat) oceniła, że oprócz wręczania pieniędzy funkcjonariuszom „skazani załatwiają trudne prywatne sprawy funkcjonariuszy na wolności zasadami swoich kolegów – gangsterów”.

W dalszej części kwestionariusza ankiety respondentów zapytano, jakie korzyści może uzyskać skazany, któremu udałoby się skorumpować funkcjonariusza Służby Więziennej? Na to pytanie odpowiedziała przeważająca większość badanych (80%). Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że korumpując pracownika SW, osoba odbywająca karę pozbawienia wolności może uzyskać wiele korzyści (przywilejów), znacznie poprawić warunki odbywania kary i ułatwić sobie życie w izolacji penitencjarniej. Badani wskazywali przede wszystkim na:

- częstszy dostęp do telefonów, paczek, widzeń, łaźni, zajęć poza celą, pracy (70% wskazań);
- umożliwienie wpływu na teren jednostki przedmiotów niebezpiecznych i niedozwolonych: telefonów komórkowych, narkotyków, sterydów (40% wskazań);
- przemykanie pieniędzy i korespondencji (38% wskazań).

Jeden z funkcjonariuszy (mężczyzna, 37–47 lat, wychowawca) napisał: „korzyści mogą być nawet minimalne, ale większa jest satysfakcja, że tego dokonał”. Inny wychowawca ocenił, że korzyścią może być nawet „ostateczne opuszczenie zakładu karnego przez skazanego”.

W kolejnej części ankiet respondentów zapytano, czy gdyby ktoś zwrócił się do nich z propozycją korupcji, to zgłosiliby ten fakt swoim przełożonym? Na tak zadane pytanie 88% badanych odpowiedziało twierdząco. Niewielu (6%) próbowałoby najpierw rozwiązać problem samodzielnie. Jedynie 2% badanych nie wiedziałoby, co uczynić w takiej sytuacji i uzależniałoby zgłoszenie tego faktu od konkretnej okoliczności sprawy lub nie zgłosiłoby tego wcale. Warto zauważyć, że wśród grupy najbardziej narażonej na korupcję (oddziałowi) wszystkie badane osoby zadeklarowały, że zgłosiłyby problem swoim przełożonym. Samodzielne rozwiązanie problemu w większości deklarowała kadra kierownicza badanych jednostek.

Kolejnym interesującym zagadnieniem jest postawa wobec zjawiska korupcji. Respondentów zapytano, czy gdyby dowiedzieli się, że współpracownik przyjął korzyść materialną od skazanego, to zgłosiłby ten fakt swoim przełożonym?

W większości (60%) badani deklarowali, że natychmiast zawiadomiliby swoich przełożonych. Podobnie jak w poprzednim przypadku, odpowiedzi twierdzącej udzielili wszyscy oddziałowi. Dla 22% respondentów taka decyzja wymagałaby dłuższego zastanowienia, 16% uzależniłoby ją od konkretnej sytuacji, a 2% nie zgłosiłoby tego faktu, uznając, że to nie ich sprawa.

W dalszej kolejności badanych zapytano o to, co w ich ocenie mogłoby być przyczyną przyjęcia korzyści finansowej przez funkcjonariusza SW? Największa liczba osób wskazała na cechy charakteru funkcjonariusza (28 wskazań), następnie na jego trudną sytuację finansową (26 wskazań) oraz sytuację rodzinną, problemy w domu (22 wskazania). W dalszej kolejności uplasowały się niskie zarobki (21 wskazań), przy czym na taką przyczynę korupcji wskazywała jedna z najślabiej opłacanych grup funkcjonariuszy SW, tj. oddziałowi. Marginalnymi przesłankami okazały się złe warunki panujące w jednostkach penitencjarnych (4 wskazania) oraz stosunki interpersonalne pomiędzy funkcjonariuszami (3 wskazania).

W związku z tym, że zarówno odpowiedzialność zawodowa, jak i zarobki poszczególnych grup funkcjonariuszy SW są zróżnicowane, respondentów zapytano o to, czy z ich perspektywy rodzaj pełnionego stanowiska służbowego ma wpływ na zagrożenie korupcją, a jeśli tak, to jakie stanowiska są najbardziej na nią narażone.

Zdaniem przeważającej części respondentów (64%) rodzaj pełnionego stanowiska ma wpływ na zagrożenie korupcją. W ocenie 22% funkcjonariuszy nie ma to jednak żadnego znaczenia. Tylko 6% badanych (3 osoby) nie miały wiedzy na ten temat. Tyle samo osób zaznaczyło odpowiedź „nie mam zdania na ten temat”. Respondenci potwierdzili zatem wskazywaną również przez innych badaczy opinię, że najbardziej narażeni na korupcję są więźniacy mający bezpośredni kontakt ze skazanym²⁰.

Tabela 6

Stanowiska najbardziej narażone na korupcję

Odpowiedź	Liczba wskazań	Procent
Oddziałowy	32	45,71
Wychowawca	18	25,71
Koordynator	2	2,85
Dyrektor	3	4,28
Psycholog	3	4,28
Lekarz	5	7,14
Pielęgniarka	4	5,71
Pracownik cywilny	3	4,28

Źródło: badania własne.

²⁰ Szerzej: K. Laskowska, *Rola korupcji w działalności zorganizowanych grup przestępczych*, [w:] *Oblicza współczesnej przestępczości zorganizowanej...*, s. 150 i n. oraz literatura tam przywoływana.

W ostatniej części kwestionariusza badanych zapytano, jakie konsekwencje powinien ponieść pracownik Służby Więziennej, który poddał się korupcji. Było to pytanie otwarte, respondenci mogli wymienić więcej niż jedną odpowiedź. Na to pytanie nie potrafiło udzielić odpowiedzi tylko dwóch badanych. Byli to młodzi wiekiem i stażem pracy oddziałowi. Jeden z badanych (przedstawiciel służby zdrowia, kobieta, 37–47 lat, staż służby 11–15 lat) nie miał zdania na ten temat. Niemniej z uzyskanych odpowiedzi wynika, że korupcja jest zdaniem więźniaków taką formą patologii, którą cechuje wysoki stopień społecznej szkodliwości, w związku z czym osoby, które by jej uległy, powinny ponieść surowe sankcje.

Najczęściej badani wskazywali na konieczność wydalenia takiego funkcjonariusza ze służby (46 wskazań), na odpowiedzialność dyscyplinarną (15 wskazań), odpowiedzialność karną (6 wskazań), oddanie się do dyspozycji przełożonemu (6 wskazań). Jeden z wychowawców (mężczyzna, 37–47 lat, staż służby 16–20 lat) napisał: „powinien ponieść największą karę”. Inny wychowawca wskazał, że taki pracownik powinien „ponieść karę od 1 do 3 lat pozbawienia wolności”. Tylko 5 funkcjonariuszy (wychowawca, dwóch przedstawicieli służby zdrowia, przedstawiciel kadry kierowniczej i psycholog) wykazali mniej rygorystyczną postawę, udzielając odpowiedzi: „zależy to od okoliczności sprawy”, „zależy od sytuacji funkcjonariusza”, „najpierw trzeba byłoby dokładnie zbadać taką sprawę”. Tylko jedna z badanych osób (przedstawiciel służby zdrowia) dałby takiemu pracownikowi „drugą szansę”. Najbardziej rygorystyczną postawę przejawiały osoby o niewielkim stażu służby, tj. do pięciu lat.

Podsumowanie

Niewątpliwie funkcjonariusze Służby Więziennej dostrzegają problemy związane z obecnością skazanych członków zorganizowanych grup przestępczych na terenie jednostek penitencjarnych. Jednym z sygnalizowanych niepożądanych zjawisk jest korupcja. Analizując wyniki badań oraz literaturę przedmiotu, warto zastanowić się, jak poważnym problemem z perspektywy funkcjonariuszy SW jest korupcja.

Z jednej strony zarejestrowane przez Centralny Zarząd Służby Więziennej przypadki korupcji można określić jako incydentalne i stwierdzić, że statystycznie problem nie istnieje. Jednak z drugiej strony nie ma wątpliwości, że w tym zakresie musi występować „ciemna liczba” przestępstw. Do takich wniosków skłaniają dostępne wyniki badań. W szczególności warto zwrócić uwagę na badania przeprowadzone w latach 2004–2005 na 268 respondentach pełniących czynną służbę więzienną. Z badań tych wynika, że aż 97,39% funkcjonariuszy stwierdziło, że w SW występuje zjawisko korupcji²¹. Wyniki badań własnych wskazują na mniejszą skalę zagrożenia zjawiskiem korupcji, niemniej 35 spośród 66 respondentów spotkało się

---

²¹ S. Pich, I. Wesołowska-Krzysztofek, op. cit., s. 40.

bezpośrednio lub pośrednio z tym problemem w swojej pracy zawodowej. Niepokojący jest również profesjonalizm działania sprawców. Przestępcy doskonale przygotowują się do skorumpowania funkcjonariuszy. Dokonują rozpoznania podatności konkretnych osób na korupcję. W tym celu ustalają ich sytuację materialną, rodziną, słabości, nawyki itp. Oprócz nacisków bezpośrednich, sprawcy wprowadzają działania systemowe, stopniowo osaczając funkcjonariusza. Wybiera się pracowników o krótkim stażu pracy, mało odpornych na wywoływaną presję i propozycje ze strony przestępców²².

Skala zagrożenia jest trudna do oszacowania, ponieważ w przypadku współpracy pomiędzy korumpowanym a korumpującym żadnej ze stron nie zależy na upublicznianiu tego faktu, więc nawet najrzetelniesze anonimowe badania funkcjonariuszy nie będą odzwierciedleniem rzeczywistego obrazu zjawiska, co oczywiście nie oznacza, że z naukowego punktu widzenia należy zrezygnować z jego monitorowania.

Kończąc rozważania dotyczące podjętej problematyki, warto poruszyć kwestię zapobiegania i zwalczania zjawiska korupcji w praktyce penitencjarnej. Centralny Zarząd Służby Więziennej stara się monitorować wszelkie nieprawidłowości związane z funkcjonowaniem podległych jednostek, wprowadzając szereg zmian natury ochronnej i penitencjarnej. Ich celem jest profilaktyka i eliminacja zachowań patologicznych, w tym korupcji. Zapobiegając zagrożeniom stwarzanym przez osadzonych członków zorganizowanych grup przestępczych, zaleca się racjonalną działalność szkoleniowo-instruktażową funkcjonariuszy więziennych oraz podnoszenie ich umiejętności psychofizycznych, a także bada się ich kondycję moralną oraz materialną²³. Pracowników mających bezpośredni kontakt z osadzonymi przestrzega się przed nawiązywaniem z nimi nielegalnych kontaktów, bo to one zazwyczaj prowadzą do korupcji²⁴. Wszystkie ujawnione przypadki korupcji są przekazywane wszystkim jednostkom i omawiane z funkcjonariuszami. Więzienników uświadamia się, że zachowania skorumpowanych pracowników SW wyczerpują znamiona takich przestępstw, jak przekroczenie uprawnień czy niedopełnienie obowiązków służbowych, za co grozi odpowiedzialność dyscyplinarna i utrata pracy.

---

²² K. Laskowska, *Rola korupcji...*, s. 150.

²³ J. Pomiankiewicz, *Członkowie zorganizowanych grup przestępczych w aresztach śledczych i zakładach karnych – zagrożenia dla Służby Więziennej i podejmowane przeciwdziałania*, [w:] L. Paprzycki, Z. Rau (red.), *Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna*, Warszawa 2009, s. 705–706.

²⁴ S. Pich, I. Wesołowska-Krzysztofek, op. cit., s. 47.

Summary

The corruption risks within the Polish Prison Service

Key words: Prison Service, penology, corruption, organized crime.

This article applies to corruption risks in the Prison Service. The main goal of this article is to present the phenomenon of corruption with particular emphasis on the positions of practitioners and research results.